

(NE)MERLJIVOST NASILJA: GRANICE KVANTIFIKACIJE NASILJA U SAVREMENIM DRUŠTVIMA

Ključne riječi

*Nasilje; kvantifikacija;
ograničenja; strukturno
nasilje; stopa ubistava.*

Autor

*Dr Kristina Pejковић je naučna
saradnica na Filozofskom
fakultetu Univerziteta u
Novom Sadu, Srbija.*

Korespondencija

kristina.pejkovic@ff.uns.ac.rs

Oblast

Sociologija

Rezime

Osnovna tema ovog rada jeste teorijsko sagledavanje problematike merenja nasilja u društvima sa težnjom da se odgovori na pitanje da li je nasilje u društvu uopšte moguće izmeriti. U skladu sa tim predstavljeni su osnovni problemi u vezi sa definisanjem i klasifikacijom nasilja; ustaljeni načini merenja nasilja i ograničenja u vezi sa tim. Ne postoji jedinstvena definicija nasilja, niti tipologija – one zavise od različitih kulturnih, ideoloških i političkih faktora. Ono što je zajedničko svim definicijama jeste da nasilje za posledicu ima različite vrste povređivanja ili ubistva ljudi. Posebno kontroverzan oblik nasilja jeste ono nevidljivo nasilje ili strukturno, koje zbog opsega svojih posledica ne bi trebalo biti izuzeto iz analize utvrđivanja stepena nasilja u društvima, a često jeste izuzeto. Stoga se ovaj rad u velikoj meri oslanja na Galtungovu teoriju strukturnog nasilja. Osnovna pretpostavka ovog rada jeste da nasilje u jednom društvu nije jednostavno precizno izmeriti jer postoje značajna ograničenja u tome. Neka od njih odnose se na (1) opšti problem kvantifikacije društvenih pojava; (2) pitanje šta se sve podrazumeva pod nasiljem tj. šta se smatra relevantnim za merenje; (3) manje vidljive oblike nasilja poput strukturnog nasilja i nasilja u porodici; (4) ograničenja u vezi sa beleženjem nasilja; (5) prostorna i vremenska ograničenja. Dakle, cilj ovog rada jeste podsticanje na razmišljanje o tome koji sve indikatori, pored onih ustaljenih kao što je stopa homicida, treba da budu uzeti u obzir prilikom određenja stepena nasilja u jednom društvu.

DOI

10.5937/politeia0-59581

Datum prijema članka

18.06.2025

Datum konačnog prihvatanja

članka za objavljivanje

18.11.2025

UVOD

Društvene pojave i procese nije jednostavno izmeriti tj. kvantifikovati. Postavlja se pitanje da li je njihovo precizno merenje uopšte moguće. Isto se može tvrditi i za nasilje kao društvenu pojavu. Bez obzira na to, u medijima i svakodnevnim razgovorima ljudi često imaju priliku da čuju procene o nasilju u društvu u kom žive, ali i u drugim društvima. Takve procene uključuju nekritičko prihvatanje tvrdnji poput onih da je neko društvo nasilno; da se dešava porast nasilja u društvu i slično. Ipak, podaci o nasilju usled medijskog senzacionalizma (te iz drugih razloga), kao i naše lične procene o nasilju, često nisu u skladu sa realnim podacima. Na primer, o balkanskom području ustaljeni su nasilni stereotipi, a prema analizi relativne stope ubistava koja ne odstupa mnogo od evropskog proseka, koji je generalno niži u odnosu na svetski prosek, takvi stereotipi nemaju potkrepljenje (više vidi u Pejčević & Lazić 2024). Zbog toga jeste važna objektivna analiza dostupnih podataka o nasilju jer oni mogu biti u suprotnosti sa stereotipima o određenim društvima. Društveni fenomeni izraženi u merama važni su i zbog toga što imaju reaktivnu funkciju tj. podstiču ljude da deluju i ponašaju se drugačije u odnosu na njih (Espeland & Stevens 2008: 412).

Zbog svega navedenog težnja ka objektivnoj analizi otvara pitanje kako izmeriti stepen nasilja u nekom društvu? Iako su teme o nasilju veoma prisutne u medijima i svakodnevnim razgovorima, ovo pitanje nije često preispitivano u sociologiji, ali ni u drugim društvenim naukama¹. Odgovor na dato pita-

nje iz teorijskog ugla jeste veoma složen i obuhvata analizu definisanja i tipologije nasilja; raspravu o merljivosti različitih oblika nasilja; i implicitno pitanje do koje mere je uopšte moguće utvrditi stepen nasilja u jednom društvu².

Utvrđivanje stepena nasilja moguće je merenjem različitih indikatora nasilja unutar država i njihovom komparacijom između država. Takva istraživanja već sprovede međunarodne organizacije poput Ujedinjenih nacija, Svetske zdravstvene organizacije i brojnih drugih. Na taj način može se utvrditi koji stepen nasilja je prosečan i koje stope nasilja odstupaju od tog proseka u svetu. Dirkeimova pretpostavka (Durkheim 1895/1982) odnosi se na to da je određen nivo kriminala, a samim tim i nasilja normalna pojava u društvu. Iz tog ugla posmatranja može se pretpostaviti da je određen stepen nasilja prisutan u svakom društvu, a da postoje i ona koja imaju izuzetno visok ili nizak stepen nasilja.

Međutim, kako je demografska i društvena struktura država nehomogena, nije dovoljno uočiti samo razliku između država, nego i u okviru iste države, gde je često velika razlika u stepenu nasilja između ruralnih i urbanih sredina, a i u okviru urbanih sredina u određenim delovima grada (kvartovima, slumovima itd.) (Buvinić & Morrison 2011).

Osnovne teme koje će biti predstavljene u radu jesu (1) definisanje i tipologija nasilja u kontekstu merenja; (2) kratak uvid u dosadašnje metode merenja nasilja u državama i (3) ograničenja pri merenju nasilja u društvu. Osnovna pretpostavka u radu jeste u skladu sa poslednjom navedenom temom, a to je da stepen nasilja u društvu nije moguće potpuno

1 Ovaj rad bavi se teorijsko-kritičkom analizom datog pitanja, a ne samom metodologijom koja svakako predstavlja njegov važan segment. Međutim, za početak veoma je važno uopšte teorijski analizirati ovo pitanje, a kako samo nasilje ima mnogo oblika manifestacije i samim tim indikatora, merenje svakog indikatora pojedinačno zahtevalo bi posebnu metodološku analizu.

2 U ovom radu pod pojmom društva podrazumeva se okvir nacionalne države u savremenom međunarodnom poretku.

precizno i verodostojno izmeriti. Mnogi istraživači slažu se oko toga da je za kvantifikaciju nasilja kroz istoriju bilo potrebno sagledati širi društveni kontekst, promene u struktura moći, pravni razvoj, specifičnosti područja, kulturne i ekonomske uslove. Međutim, ovaj rad ne bavi se objašnjenjem nasilja i njegovom etiologijom. Osnovno pitanje ovog rada odnosi se na (ne)merljivost nasilja u društvu, sa posebnim akcentom na problematiku koja neminovno prati takvo pitanje. Centralni problem tog pitanja jesu i ograničenja u vezi sa utvrđivanjem stepena nasilja u društvima.

ŠTA SE SVE PODRAZUMEVA POD NASILJEM: PROBLEMATIKA DEFINISANJA NASILJA I POKAZATELJI NASILJA

Međunarodni problemi u vezi sa beleženjem nasilja jesu različito definisanje, diferencijacija i klasifikacija. Ne postoji opšte-prihvaćena definicija nasilja, između ostalog, zato što definisanje nasilja zavisi od naučnih pristupa, političkih i ideoloških imperativa, ali i od različitih kulturnih i pravnih konteksta (Harris 2019; Lupu & Wallace 2019).

Zbog toga su prisutne i pogrešne procese i tematske zamke u vezi sa nasiljem. Prvo, nasilje se često posmatra kao isključivo personalizovano, patološko ili biologizovano, a zanemaruje se društveni kontekst. Drugo, na percipiranje nasilja utiče često skandalizovanje i senzacionalističko predstavljanje u medijima. Zbog toga ljudi imaju (neretko) pogrešan osećaj da je nasilje u konstantnom porastu, usled vesti o tome, dok podaci ukazuju na suprotnu situaciju. Oprečno skandalizovanju, nasilje se često i trivializuje, te posmatra kao prolazan normalan stepen razvoja (Heitmeyer & Hagan 2003).

Nasilje u jednom društvu obuhvata širok

spektar manifestacija. Ono se može definisati kao ponašanje koje je usmereno na nanošenje štete, povređivanje ili ubistvo drugog, drugih i/ili samog sebe. Dakle, nasilje može da bude usmereno ka sebi, direktno (interpersonalno) i kolektivno (WHO 2021). Nasilje usmereno ka samom sebi ispoljava se kao samopovređivanje ili samoubistvo. Direktno fizičko nasilje obuhvata pojedinačne slučajeve nasilja, poput silovanja, ubistva, grupnih tuča i slično. Kolektivno nasilje podrazumeva određeni stepen udruživanja i organizacije kao u ratovima i revolucijama (Pejković 2023). Jedan od pojmova koji se vezuje za nasilje jeste sukob. Sukobi često predstavljaju indikaciju za nasilje, ali nasilje nije uvek posledica sukoba (Imbusch 2003: 18). Mnogi sukobi rešavaju se i bez nasilja (Scheff 1994: 34). U tom smislu, nasilje može da karakteriše sukob, ali i da se definiše kao jedan od načina za rešavanje sukoba.

U pravnom smislu nasilje predstavlja zločine protiv ljudi koji obuhvataju ubistva, silovanje, nanošenje lakših i težih telesnih povreda. Klasifikovanje ovih pojava razlikuje se u zavisnosti od istorijske epohe i države (Mišamled 2015: 15). I samo definisanje zločina razlikuje se u odnosu na istorijski period i kulturni kontekst zbog dejstava različitih društvenih procesa (Fattah 1997). Ipak, definisanje različitih oblika manifestacije nasilja veoma je važno i zbog definisanja i potkrepljivanja nasilnih dela u kontekstu krivičnog prava (na primer silovanje, čedomorstvo, razbojništvo, nanošenje povreda, ubistvo iz nehata, ubistvo iz milosti itd.) zato što su sudski dokumenti čest izvor podataka o nasilju (Imbusch 2003).

Nije jednostavno definisati posebne slučajeve nasilja kao što je na primer ubistvo. Da bi se definisalo ubistvo, potrebno ga je razlikovati od drugih oblika nasilnih smrti. Postoje četiri oblika nasilnih smrti, a to su: (1) ubistva

tokom rata i sukoba; (2) smrtni slučajevi koji nisu posledica sukoba; (3) samoizazvane smrti (slučajne ili namerne) i (4) ubistva tokom građanskih nemira. Dakle, smrti povezane sa sukobima, samoodbranom, legalnim intervencijama i nenamerne smrti ne smatraju se homicidom. U tom smislu, pod homicidom se smatraju nezakonita i namerna ubistva (UNODC 2013). Primer društvenog konteksta koji direktno utiče na različito beleženje i poimanje ubistava u državama jeste kultura časti za koju se vezuju i ubistva iz osвете (Pejković & Nedeljković 2024). Iako su ovakva ubistva uglavnom u svim državama nelegalna, postoje države u kojima se tolerišu lokalni običaji vezani za ubistva iz časti, te se može posumnjati u njihovo beleženje u sudskim dokumentima.

Nasilje je multidimenzionalna pojava, a za njegovo opažanje mogu biti relevantna određena pitanja. Autor (Imbusch 2003) navodi sedam pitanja na osnovu kojih nasilje može biti sagledano kao pojava. (1) Ko vrši nasilje? Ovo pitanje odnosi se na počinioca radnje, kao inicijatora i subjekta radnje koja se može definisati kao nasilje. Počinioci mogu biti pojedinci, grupe, institucije, organizacije, države itd. (2) Šta se dešava kada je nasilje izvršeno? Ovde se radi o fenomenologiji nasilja. Postavljeno pitanje odnosi se na činjenice u vezi sa delom koje se smatra nasiljem i na partikularne sekvence samog događaja. (3) Kako je nasilje izvršeno? Ovo pitanje odnosi se na način na koji je nasilje izvršeno i kojim sredstvima. Ono može biti fizičko (sa oružjem ili bez), psihološko, seksualno itd. (4) Na koga je nasilje usmereno? Odnosi se na objekat nasilja, onog koji snosi posledice nasilja tj. žrtvu. (5) Iz kojih razloga je nasilje počinjeno? Ovo je apstraktno pitanje o opštim uzrocima nasilja, ali i konkretno pitanje o pojedinačnim uzrocima nasilja u smislu nečijih motiva. Međutim, nasilje može biti počinjeno i bez

određenih razloga, tj. samo po sebi cilj ili je potpuno iracionalno i bez određenih motiva. (6) Koji su ciljevi nasilja? Ovo pitanje obuhvata objašnjenje motiva, namera i svrhe nasilja. (7) Koje je opravdanje za činjenje nasilja? Ovo pitanje odnosi se na modele opravdavanja i legitimizacije određenih oblika nasilja. Oni zavise od društvenih normi, na osnovu čega se utvrđuje da li je određeno nasilje i u kojoj meri legalno ili ilegalno, legitimno ili nelegitimno, opravdano ili neopravdano (Imbusch 2003: 20-21). Međutim za pitanje merenja nasilja najvažnija su prva četiri pitanja tj. počinioci, žrtve i načini ili oblici manifestacije nasilja, zato što se na osnovu tih segmenata može beležiti nasilje. Takođe, i poslednje tj. sedmo pitanje važno je u smislu legalnosti nasilja zbog izveštaja državnih organa.

Varijacije nasilnih situacija nije jednostavno kategorisati, a često se i preklapaju. Postoji mnogo različitih načina putem kojih pojedinci, grupe, organizacije i vlade povređuju druga bića, individualno ili kolektivno (Heitmeyer & Hagan 2003). Prema WHO 2021 bitna podela jeste na interpersonalno nasilje koje je počinjeno u privatnoj sferi (porodica) i javnoj sferi. Može se ispoljiti kao fizičko, seksualno i psihičko nasilje, ali i zapostavljanje ili odbacivanje. Nasilje u porodici podrazumeva nasilne interakcije u partnerskim odnosima, zlostavljanje, zapostavljanje i/ili ubistvo partnera, dece i starijih (Denzin 1984: 483). Interpersonalno nasilje koje je počinjeno u zajednici može biti usmereno na poznatike i strance (WHO 2021). Kolektivno nasilje razlikuje se od interpersonalnog prema broju aktera koji su uključeni u nasilje, javnosti odvijanja i određenog stepena organizacije. Za definisanje ovog tipa nasilja važna je veličina grupe koja mora preći određeni broj jer je u suprotnom reč o grupi delinkventata ili uličnom nasilju, tj. interpersonalnom nasilju u zajednici (Imbusch 2003). Nasu-

prot tome, primeri kolektivnog nasilja jesu pobune, nasilni protesti, genocid, revolucije, (građanski) ratovi, terorizam itd. Dakle, kolektivno nasilje povezano je sa makrodruštvenim nivoom – institucijama, organizacijama i državnim aparatom, te zbog toga u sociologiji preovladava stav da je ono inherentno drugačije u odnosu na interpersonalno nasilje (Malešević 2010).

Da bi se razumelo nasilje, treba razumeti i definisati njegovu suprotnost, tj. mir. Jedna od osnovnih karakteristika mira jeste odsustvo nasilja u društvenom poretku jedne regije. Pored toga, mir se može shvatiti i kao društveni cilj (najverovatnije) većine ljudi koji jeste teško dostižan, ali ne i nemoguć (Galtung 1969: 168). Johan Galtung u kvantitativnom smislu shvata mir kao krajnju tačku kontinuumu gde su odsutni različiti tipovi nasilja. Prema njegovom mišljenju postoje dva tipa mira ili dva tipa odsustva nasilja, a to su pozitivni i negativni mir. Odsustvo personalnog ili direktnog nasilja dovodi do negativnog mira. S druge strane, odsustvo strukturnog nasilja dovodi do pozitivnog mira ili stanja socijalne pravde (Galtung 1969: 183).

On smatra da se prisutnost nasilja može prepoznati prema posledicama po ljudska bića ukoliko su njihove aktuelne mentalne i somatske realizacije ispod granice potencijala i mogućnosti. Po njegovom mišljenju, standardna definicija nasilja koja podrazumeva ponašanje koje je usmereno na povređivanje, lišavanje zdravlja ili ubijanje od strane određenog aktera previše je uska i ne može da objasni prisutnost nasilja u društvenom poretku. Na primer, ljudi su u srednjem veku umirali od određenih bolesti koje su danas zahvaljujući vakcinaciji i medicinskim otkrićima izlečive, što znači da smrtnost može biti izbegnuta. Ukoliko danas u određenim delovima sveta ljudi i dalje umiru od tih bolesti, znači da je nasilje prisutno. Isto tako, ukoli-

ko nisu dostupna saznanja i resursi koji su u velikom delu sveta dostupni tj. ako su monopolizovani od strane grupe ili klase, takođe se može smatrati da je prisutno nasilje. Jedan od primera jeste pismenost. Ukoliko ljudima nije omogućeno osnovno opismenjavanje, nasilje je prisutno. Problem sa ovim tipom nasilja jeste u tome što nisu jasno uočljivi subjekti, objekti, a ni akcije (radnje) nasilja (Galtung 1969: 169). Upravo nemogućnost identifikovanja počinioca ili subjekta nasilja jeste ono što definiše strukturno ili indirektno nasilje i razlikuje ga od direktnog nasilja počinjenog od strane uočljivog pojedinca ili grupe. Ono je ugrađeno u društvene strukture, a ispoljava se kroz siromaštvo, nejednaku raspodelu moći i nejednake životne šanse za dostupnost resursa, obrazovanja, medicinske pomoći itd. (Galtung 1969). „Dakle, kad jedan muž tuče svoju ženu, to je jasan slučaj personalnog nasilja, ali kada milioni muževa drže milione žena u neznanju to jeste strukturno nasilje. Shodno tome, u društvu gde je životni vek duplo duži kod više klase u odnosu na nižu, nasilje se vrši čak i ako nema konkretnih aktera na koje se može ukazati da napadaju druge, kao kada jedna osoba ubije drugu” (Galtung 1969: 171).

Takođe, strukturno nasilje može biti manifestno i latentno, tako da ga nije uvek lako uočiti. Sve ove nejasnoće i nemogućnost identifikovanja subjekta, objekta i radnje nasilja otežavaju kvantifikaciju ovog tipa nasilja. Strukturno nasilje drugačije se može nazvati i socijalnom nejednakošću. Javlja se u sistemima sa linearnom hijerarhijom, centralizovanom društvenom moći, gde najviši slojevi imaju uticaja na sve druge. Zbog toga društvene nejednakosti te strukturno (a i fizičko) nasilje mogu biti više izraženi unutar regija jedne države, unutar delova jednog grada i slično (Galtung 1969: 177).

Jedan od načina na koji bi mogao da se

utvrdi opseg strukturnog nasilja jesu stope mortaliteta i morbiditeta u državi pod uslovom odsustva rata u tom periodu (Galtung 1969: 182). Pored strukturnog nasilja, Galtung uvodi i koncept kulturnog (ili simboličkog) nasilja koje podrazumeva sve aspekte kulture koji mogu poslužiti za legitimizaciju direktnog ili strukturnog nasilja (Galtung 1990). Primer je teorija o superiornjoj rasi. Kulturno nasilje je nemoguće kvantifikovati. Ono je najapstraktnije od svih tipova nasilja i služi kao kanal za sprovođenje direktnog ili strukturnog nasilja. Galtungovo kulturno ili simboličko nasilje treba razlikovati od Burdijeovog koncepta simboličkog nasilja. Prema Burdijeu, simboličko nasilje predstavlja odnose moći između različitih grupa, u kojima dominantne grupe uspevaju da nametnu značenja drugim grupama kao legitimna, dok prikrivaju prisilu kojom se taj proces izvršava (Bourdieu & Passeron 1990).

Jedan segment strukturnog nasilja, ali i posebni tip nasilja jeste institucionalno nasilje. Ovaj tip nasilja, takođe, prevazilazi okvire direktnog personalnog nasilja i zasniva se na društvenim odnosima pokornosti i zavisnosti (Imbusch 2003). Oblici institucionalnog nasilja proizlaze iz suvereniteta država, a ispoljavaju se u regulatornoj funkciji različitih državnih organa poput policije, pravnog sistema, zatvora, tajnih službi, organizacija, vojske i slično. Iako je njihovo sprovođenje nasilja legalno i legitimno, ono je ipak nasilje i nekad je veoma brutalno (Imbusch 2003: 24). Ovaj tip nasilja najočigledniji je u okviru različitih državnih institucija, a ispoljava se kroz siromaštvo, zatvaranje, smrtne kazne, loše uslove rada itd. (Curtin & Litke 1999). Dakle, država jeste po svojoj prirodi nasilna institucija, kako ju je i definisao Maks Veber (Veber 1922/1976), koji je naglasio njenu ulogu u monopolu nad nasiljem. Nasilne funkcije države jesu represija i pravo. One se

sprovode kroz državne organe koji bi trebalo da suzbijaju ono što se smatra devijantnim ili kriminalnim ponašanjem. Pojedini autori (Tilly 1985) takođe su naglašavali i nasilnu prirodu samog nastanka savremenih nacionalnih država kroz ratovanje.

KAKO JE DO SADA NASILJE MERENO?

Na osnovu složene tipologije nasilja, može se zaključiti da postoje različiti indikatori na osnovu kojih nasilje u jednom društvu može biti izmereno, kao i da ih nije jednostavno sve utvrditi. Dodatnu zbrku u utvrđivanje stepena nasilja unose postojeći nevidljivi ili nejasno vidljivi oblici nasilja poput strukturnog, kulturnog (simboličkog) ili institucionalnog nasilja gde ne postoje jasno izraženi subjekti, objekti i radnje nasilja na osnovu kojih bi se ono moglo precizno uočiti. Isto se može tvrditi i za podtipove direktnog nasilja, kao što je, na primer, nasilje u porodici.

Postoje različite vrste merenja nasilja, kao što su utvrđivanje dugoročnih trendova u nasilju i savremene statistike o nasilju koje se u modernom dobu mere u većini društava. Kao što je već rečeno, ovaj rad fokusira se na pitanje kako nasilje izmeriti u određenom društvu ili državi. Međutim, biće dat veoma kratak pregled o dosadašnjim istraživanjima istorijskih trendova o nasilju koja su uticajna u društvenim naukama.

Pojava statističkog doba u većini zapadnih društava krajem 18. i početkom 19. veka predstavlja najveći razdor u odnosu na kvalitet i kvantitet statističkih informacija o ubistvima. Sve kvantitativne informacije iz predstatističkog doba zasnivaju se na istoriografskim istraživanjima arhivskih izvora. U poslednjim decenijama desio se progres u istorijskim istraživanjima zločina i kvantifikaciji zločina iz srednjeg i ranog modernog doba

Evrope (Eisner 2003).

Kada su u pitanju analize istorijskih trendova u vezi sa nasiljem, logično jeste da su se time najvećim delom bavili istoričari analizirajući dokumente o nasilnim zločinima protiv ljudi i imovine u srednjem veku, sa posebnim fokusom na homicide, krađe, ali i seksualno nasilje (Eisner 2003). Međutim, ovo pitanje okupiralo je i druge društvene naučnike poput psihologa, antropologa i sociologa. Osnovno pitanje koje su do sada postavljali u okviru merenja nasilja jeste da li stepen nasilja opada ili raste kroz vreme. U tom okviru izdvojile su se dve teorijske krajnosti: optimistički narativ o opadanju nasilja i pesimistički narativ o porastu prisile i organizacionog kapaciteta za ratovanje (Eisner 2003: 41; Malešević 2010). Ipak, ovakve pretpostavke o uvećanju i opadanju nasilja mogu se smatrati gotovo neproverljivim jer ne postoje precizni podaci ni o individualnom, ni o kolektivnom nasilju u savremenom svetu, a kamoli u prošlosti ili u praistoriji (Heitmeyer & Hagan 2003: 7).

Pretpostavku o opadanju nasilja zastupaju autori poput Pinkera (Pinker 2011), Mišambleda (Mišambled 2015) i Gata (Gat 2008), koji se, pored drugih teorija, neretko oslanjaju na Gurovu statističku analizu ubistava. Ova statistička analiza važna je jer među prvim izdvaja stopu ubistava kao relevantan i merljiv indikator o nasilju.

Početkom osamdesetih godina Gur (Gurr 1981) je pokušao da napravi statistički pregled ubistava sa predumišljajem i bez predumišljaja, od srednjeg veka do danas³. Njegova analiza zasnivala se na studijama istorije zločina u Engleskoj koje su pokazivale statistiku učestalosti ubistava za nekoliko različitih epoha. On je napravio grafikon koji prikazuje oko 20 procenjenih vrednosti učestalosti ubistava u periodu od 1200. do 1800, kojem je pridružio

sopstvenu statistiku o savremenim tokovima ovog tipa nasilja u Engleskoj, SAD i ponekim evropskim državama. Navedene statističke podatke tumačio je kao dugoročno opadanje interpersonalnog nasilja i kulturnu promenu zapadnog društva (Gurr 1981). Gurova analiza predstavlja pogodan izvor podataka za kriminološke i istorijske studije o nasilnim zločinima u zapadnim društvima. Pored ove analize, postoje brojne druge studije o istoriji zločina u različitim regijama Evrope (na primer Sharpe 1983, 1984, 1988; Eisner 2003).

Istoričar Mišambled (Mišambled 2015) takođe smatra da je interpersonalno nasilje opalo u Zapadnoj Evropi u periodu od 13. do 21. veka, o čemu svedoči broj ubistava zavedenih u sudskim arhivima. Pravilnost koju je uočio na osnovu analize ovih dokumenata jeste konstantnost u pogledu roda i starosti počinitelja ubistava, a to su najčešće mlađi muškarci u dobi između 20 i 30 godina (Mišambled 2015: 5). Prema njegovom mišljenju, kolektivno nasilje poput ratova u odnosu na individualnu agresivnost spada pod sasvim drugačiji tip analize.

Pinker (Pinker 2011) je kombinujući istorijski i psihološki pristup izdvojio pet društvenih ili egzogenih varijabli koje su uticale na opadanje nasilja, a to su: (1) nastanak državnog i pravosudnog monopola nad legitimnom upotrebom sile; (2) razvoj tržišta; (3) promocija feminizma nasuprot glorifikaciji maskulinog nasilja; (4) procesi kosmopolitizma poput globalnog opismenjavanja, društvene pokretljivosti i masovnih medija koji podstiču globalnu razmenu informacija i saznanja; (5) primena znanja i racionalnosti u svakodnevnom životu ljudi koja podstiče na saradnju i diže svest o posledicama nasilnog ponašanja (Pinker 2011: 510–526). On je svoju teoriju bazirao na analizi i sintezi različitih izvora podataka o direktnom interpersonal-

3 Kada je u pitanju razvoj učestalosti nasilja, a i merenja nasilja uopšte, jedno od osnovnih pitanja koje se

nom, kolektivnom, ali i strukturnom nasilju. Ti izvori obuhvataju statističke podatke o stopi ubistava u različitim istorijskim periodima i geografskim regijama, o stopi ubistava u protodržavnim društvima i društvima sa nacionalnom državom, o smrtnim kaznama u pojedinim društvima, o svađama sa smrtnim ishodom, o savremenim oružanim sukobima, o smrtonosnosti takvih sukoba, o stopi ubistava usled genocida u 20. veku, o stopi ubistava od terorizma, o broju linčovanja u SAD u 19. i 20. veku, o nasilnim zločinima u savremenim državama itd. (Pinker 2011). Pinkerova studija izazvala je različite kontroverzne reakcije. Sa jedne strane je nagrađivana, a sa druge strane veoma kritikovana. Na meti kritika bili su podaci koje je upotrebio i analizirao, ali i njegov teorijski narativ. Veoma je značajno da se iz tih kritika uviđa koliko je nasilje višeslojna pojava koju je veoma teško izmeriti, a pogotovo u kontekstu istorijskih trendova. Problem u vezi sa istorijskim podacima jeste nepouzdanost. Pored toga postavljaju se pitanja: o (ne)samerljivosti podataka u drugačijim istorijskim kontekstima; o efektivnosti analize relativne ili apsolutne stope ubistava⁴ u različitim društvenim kontekstima; o definisanju nasilja u različitim kontekstima; i o zapostavljanju strukturnog nasilja.

Jednu od kritika na račun Pinkerove teorije o opadanju nasilja izneo je sociolog Malešević (Malešević 2010; 2017), koji smatra da

se uvećava organizacioni potencijal za nasilje. Drugi autori (Cirillo & Talleb 2016) kritikovali su statističku osnovu Pinkerove teorije ističući da je pogrešno utemeljena, pogotovo ako se uzmu u obzir različiti oblici manifestacije nasilja, kao i nepouzdati podaci o sukobima. Stoga, ne postoji statistička osnova iz koje bi se mogao izvući zaključak o „različitim vremenima”, bilo kakvim trendovima i narativima o promeni rizika.

U savremenom dobu stepen nasilja u društvima beleži se na različite načine, na nacionalno-državnom i međunarodnom nivou. Zbog razvijenih statističkih metoda praćenje nasilja dosta je olakšano u odnosu na prethodne istorijske periode jer su podaci dostupniji. Države uglavnom vode nacionalne statistike o nasilnim zločinima sa posebnim fokusom na homicide i femicide. Podatke prikupljaju zvanični državni organi, a oni podrazumevaju zvanične statistike i broj prijavljenih krivičnih dela nasilja u porodici, silovanja, ubistava, napada itd., policijske izveštaje, sudsku i medicinsku evidenciju. Pored toga, sprovode se i ankete o viktimizaciji tj. anonimno ispitivanje građana, pogodno za ispitivanje porodičnog nasilja koje se tradicionalno ređe prijavljuje, pa samim tim i ređe beleži.

Na međunarodnom nivou postoje međunarodni indeksi i baze podataka koji se prikupljaju kontinuirano, a samo neki od njih kao npr. *UNODC Global Study on Homicide*,

javlja jeste koji je oblik interpersonalnog nasilja pogodan kao parametar za evaluaciju razvoja? Pored toga, važno je postaviti pitanje da li je uopšte moguće napraviti statističku analizu za oblike nasilja poput povređivanja tela, silovanja, razbojništva kroz određeni istorijski period. Iz više razloga se merenje stope homicida izdvojilo kao pogodan parametar u istorijskim studijama. Prvo, još od kasnog srednjeg veka ubistvo kao zločin izazivalo je veliko interesovanje institucija vlasti i kao takvo rešavalo se na sudovima, tako da postoje zabeleženi podaci o tome. Drugo, bez obzira na istorijske promene pravnog sistema, definisanje homicida održalo je relativno jednak značaj kroz vreme. Treće, ubistvo je jedino krivično delo za koje postoje i drugi podaci (npr. rezultati autopsija, smrtnovnice), izuzimajući sudske postupke, a to omogućava poređenje različitih izvora podataka (Eisner 2003: 42).

4 Apsolutna stopa ubistava odnosi se na ukupan broj ubistava u određenom vremenskom periodu (obično godinu dana) u jednom društvu, bez obzira na populaciju. Relativna stopa ubistava jeste broj ubistava u odnosu na broj stanovnika i obično se izražava kao broj ubistava na 100.000 stanovnika. Dakle, apsolutna stopa ukazuje na to koliko se ubistava ukupno desilo, dok relativna stopa pokazuje koliko je često ubistvo u populaciji i koristi se za poređenja među državama ili gradovima bez obzira na populaciju.

Global Peace Index, World Report on Violence and Health (SZO), Human Rights Watch i Amnesty International su izveštaji o političkom i državnom nasilju i slično.

U dosadašnjim istraživanjima pokazalo se da je broj ubistava izražen kroz stopu ubistava najmerljiviji i najrelevantniji indikator, iako i merenje ove stope ima svoje mane (npr. verodostojnost nacionalnih statistika, nacionalno definisanje homicida itd.). Ovaj oblik nasilja ima najozbiljnije tj. fatalne posledice, te je najvidljiviji u društvu. Stopa ubistava smatra se najmanje problematičnim indikatorom nasilja u metodološkom smislu jer je najpogodniji za (manje ili više) precizno beleženje. Zbog toga ubistva predstavljaju čestu meru za nasilje u komparativnim i istorijskim istraživanjima o nasilju (Mišambled 2015). Drugi oblici nasilja teži su za kvantifikaciju.

Stepen nasilja može se posmatrati i u odnosu tj. u suprotnosti sa stepenom mira. Međunarodna organizacija za ispitivanje nasilja, terorizma i rizika pod nazivom *Institut za ekonomiju i mir* sprovodi istraživanje o indikatorima mira po državama koji su izraženi kroz Globalni indeks mira (Global Peace Index – GPI). Ovo merenje vrši se jednom godišnje u 163 države. Indeks mira formira se na osnovu 23 indikatora u četiri kategorije: militarizacija, bezbednost i sigurnost, unutrašnji sukobi i međunarodni sukobi (Institute for Economics & Peace 2023).

OGRAIČENJA PRI MERENJU NASILJA

Uzimajući sve navedeno u obzir, može se izdvojiti najmanje pet ograničenja ili problema u vezi sa merenjem nasilja tj. utvrđivanjem stepena zastupljenosti nasilja u jednom društvu. Kao prvi, nameće se opšti problem kvantifikacije društvenih pojava. U savremenom svetu, a posebno zbog razvoja infor-

maciono-komunikacionih tehnologija, vlade država i međunarodne organizacije imaju tendenciju da kvantifikuju društvene pojave. To se može smatrati podsticajem zbog kojeg se u sociologiji povećao i broj istraživanja o samom procesu kvantifikacije društvenog života (Espeland & Stevens 2008; Berman and Hirschman 2018). Iako komuniciranje brojevima (kvantifikacija) ima svoje prednosti, postoje izvesna ograničenja i problemi. Statistike o ljudskim pravima i nasilju posebno su problematične jer su povezane sa političkim delovanjem i međunarodnim odnosima. Brojevi daju varljiv privid validnosti i naučne istine, dok se često u merenjima zapostavlja realan život i različiti kulturni i ekonomski konteksti. Određeni indikatori o nasilju ne mogu se posmatrati na isti način u različitim državama zbog drugačijeg kulturnog, društvenog i ekonomskog nasleđa, pogotovo ako će zbog tih indikatora određena društva trpeti posledice međunarodnih politika (Sally 2016).

Pored toga, kvantifikacija društvenih pojava podrazumeva skupe projekte i obimna istraživanja (Espeland & Stevens 2008: 411), tako da se može očekivati različit kvalitet istraživanja poput preciznosti i validnosti podataka u odnosu na bogatstvo država. Zbog ovog ograničenja pojedine države nisu u mogućnosti da vode precizne podatke o bilo kojem indikatoru nasilja. Na primer, opšte je poznato da se u pojedinim državama u Africi teže dobijaju kvalitetni podaci, ali ne samo zbog nedostatka resursa već i zbog odsustva kulture istraživanja (Kinyondo & Pelizzo 2018).

Drugi problem jeste širina definicije nasilja, o čemu je bilo reči u prethodnom delu. Ne postoji precizna definicija, niti naučni stav o tome šta se tačno smatra nasiljem, već oni mogu zavisi od kulture, pravnog sistema ili društvenog konteksta. Ovo je uočljivo

i u slučaju definisanja ubistva koje je drugačije u različitim pravnim sistemima država (Oberwittler 2019). Pored problema različitog definisanja homicida u odnosu na države, u određenim kulturama postoje i društveno-prihvatljivi nasilni običaji (genitalna mutulacija, žrtvovanje, javno linčovanje i slično). Na primer, u pojedinim društvima zastupljena je nasilna praksa sakaćenja i sečenja ženskih genitalija koja uključuje njihovo delimično ili potpuno uklanjanje iz medicinskih razloga (WHO 2020). Ova praksa obavlja se nesterilizovanim, rudimentarnim i improvizovanim alatima, pri čemu žene trpe izrazitu bol i štetu. Ujedno je u pitanju sastavni i obavezni deo kulturne prakse ovih tradicionalnih društava. Ovakvo nasilje nad ženama koje čini sastavni deo kulture zastupljeno je u preko dvadeset društava i plemena u Africi i Aziji (Odukogbe et al. 2017). Pored genitalnog sakaćenja, u pojedinim društvima kao ustaljene prakse prisutni su i drugi oblici nasilja i eksploatacije odraslih i dece, poput prisilnog sklapanja brakova između dece, dečijeg teškog fizičkog rada, zabrane bilo kakvih sloboda i prava za žene i slično (WHO 2020). Takođe, u pojedinim državama opstaje i društveno je prihvatljivo linčovanje, kao nelegalno javno pogubljenje pojedinaca od strane grupe (Jung & Cohen 2020; Nussio & Clayton 2024).

Treći problem jeste evidentiranje ili beleženje slučajeva nasilja. Opštepoznata je *tamna brojka kriminala* koja ukazuje na to da mnogi slučajevi nasilja, naročito porodičnog nasilja, seksualnog nasilja ili nasilja u zatvorima, ostaju neprijavljeni zbog straha, srama, nepoverenja u institucije ili zavisne pozicije žrtve od nasilnika (Doorewaard 2014; Jaitman & Anauati 2020; Trajtenberg & de Ribera 2024). Ova brojka razlikuje se po državama u zavisnosti od razvijenosti i efikasnosti državnog aparata. Osim toga, u pojedinim društvima

prisutna je *kultura ćutanja* gde se nasilje normalizuje ili toleriše (Das & Nandy 1985; McAlister, Neill, Carr & Dwyer 2021). U tim slučajevima žrtve često ne prepoznaju da su žrtve, pa samim tim i ne prijavljuju nasilje.

Kao što je rečeno, veoma rasprostranjen, ali ne i lako merljiv oblik nasilja jeste nasilje u porodici (fizičko, psihološko i seksualno). Postoji nebrojeno mnogo radova koji iz različitih uglova ispituju nasilje u porodici i sa njim usko povezano rodno zasnovano nasilje. Ovaj vid nasilja ispoljava se kroz različite oblike povređivanja koje nije jednostavno kvantifikovati (šamaranje, guranje, udaranje, gušenje, šutanje, ponižavanje, seksualno zlostavljanje i slično). Poseban problem sa nasiljem u porodici jeste veliki procenat neprijavljenih dela. Stoga, podaci prikupljeni od strane policije, zdravstva i drugih službi nisu dovoljno pouzdani. S druge strane, i metode anketiranja (ankete o viktimizaciji) u slučajevima nasilja u porodici često nisu bezbedne ni po ispitivanu osobu, a ni po osobu koja anketira (Buvinic & Morrison 2011).

Dakle, podaci o nasilju prikupljaju se uglavnom iz sudskih i policijskih podataka i anketnih istraživanja, ali oba izvora ne daju potpuno precizne podatke. U *anketnim istraživanjima* ispitanici mogu davati netačne odgovore zbog srama, straha, zaborava ili socijalno poželjnih odgovora. *Policijska i sudska statistika* oslanja se samo na prijavljene slučajeve i može biti podložna manipulaciji ili različitim standardima evidentiranja. Postoji uverenje da ankete o viktimizaciji imaju manju stopu neprijavlivanja od policijskih ili medicinskih izveštaja. Razlozi mogu biti anonimnost i stepen (ne)poverenja u državne organe (Buvinic & Morrison 2011). Takođe, *nasilje nad marginalizovanim grupama* (deca, stariji, LGBT+, izbeglice) često ostaje nevidljivo zbog stigme, socijalne isključenosti ili sistemske diskriminacije (Parker 2017;

Innes et al. 2024).

Četvrti problem jesu manje vidljivi oblici nasilja gde nisu jasno uočljivi, niti određeni subjekt(i), objekt(i), niti radnja nasilja. Pojedini autori (Galtung & Höivik 1971) smatraju da postoji strukturno nasilje (umiranje od siromaštva, gladi, na poslu, u zatvoru, od bolesti izazvanih zagađenjem) koje nije jednostavno izmeriti. Jedna od osnovnih karakteristika na osnovu koje je moguće razlikovati direktno personalno nasilje od strukturnog jeste to što je anonimno, ubija sporo i manje dramatično (Galtung & Höivik 1971). Operacionalizujući strukturno nasilje, Galtung navodi da se direktno nasilje uglavnom meri brojem smrtnih slučajeva, dok se strukturno nasilje može izmeriti brojem smrti koje su mogle biti izbegnute uz pomoć dostupnosti resursa poput medicinske pomoći i sanitarnih uslova, koji su nepravедno koncentrisani samo kod više klase. Jedna od mera koja direktno ukazuje na postojanje nasilja jeste *očekivani prosečni životni vek* koji, prema autorima, može biti optimalan ukoliko su medicinski, organizacioni i finansijski resursi ravnomerno raspoređeni. Pored toga, tu su i stopa mortaliteta i morbiditeta koje takođe mogu ukazivati na postojanje strukturnog nasilja (Galtung & Höivik 1971).

Peti problem jesu vremenski i prostorni kontekst nasilja. U određenim periodima (npr. tokom ratova, kriza, pandemija) dešava se da stepen nasilja naglo raste i zbog toga je otežano sistematsko beleženje svih slučajeva nasilja. Takvi su periodi u kojima se dešava kolektivno nasilje, a posebno ratni periodi. Prvo, jasno je da se ratovi javljaju u određenom vremenskom intervalu te se teško može reći da oni karakterišu jedno društvo. Drugo, prema pojedinim autorima (Cirillo & Talleb 2016) oni predstavljaju debelorepe fenomene u statističkom smislu i najčešće se javljaju kao ekstremne vrednosti. Dalje, regionalne

razlike u stepenu nasilja unutar istog društva mogu znatno varirati. Različite teritorije države ili grada mogu imati različite oblike nasilja ispoljene više u odnosu na neke druge (Pejković & Nedeljković 2023; Pejković & Lazić 2024). Na primer, postoje velike razlike u nasilnim zločinima u odnosu na delove gradova (Krivo & Peterson 1996).

ZAKLJUČAK

Iako isprva može delovati da postoji jednostavan odgovor na pitanje postavljeno u ovom radu, i bez dublje elaboracije može se zaključiti da to nije slučaj. Pitanje merenja nasilja u nekom društvu, kao i upoređivanje između društava važno je iz više razloga. Kao što je navedeno, statistički podaci tj. brojke u društvenom svetu imaju moć da nagnaju ljude na delanje, ali isto tako utiču i na međunarodnu politiku. Zbog toga i ne čudi što se međunarodne organizacije poput *Ujedinjenih nacija* bave merenjem stepena nasilja kroz različite indikatore od kojih se ističu relativna i apsolutna stopa homicida i femicida.

Zbog toga što ovo pitanje, kao i nasilje, ima realne posledice na život ljudi na planeti, od izuzetne važnosti jeste i pristupiti im na kritički način kako brojke ne bi bile „samo brojke” koje pritom podstiču ljude na (često pogrešno) delanje. Osnovni problemi u vezi sa tim jesu širina i mnogostranost različitih oblika manifestacije nasilja, ali i teško uočljivi oblici nasilja koji imaju značajne nasilne posledice po ljudski život. Takav slučaj jeste i strukturno nasilje koje se ispoljava kroz nejednako raspoređene resurse u svetu i siromaštvo. Na primer, prema podacima *Svetskog programa za hranu* iz 2021, svake godine u svetu od gladi i bolesti povezanih sa neuhranjenošću umre oko devet miliona ljudi. To znači da svakog dana zbog gladi život izgubi oko 24.000 ljudi. U poređenju s tim, prema

podacima *Svetske zdravstvene organizacije i Ujedinjenih nacija*, godišnje se zabeleži oko 400.000 do 500.000 slučajeva ubistava širom sveta. Ovi podaci ukazuju na to da, iako se ubistva često nalaze u fokusu medija i javnosti, strukturno nasilje u vidu hronične gladi i neuhranjenosti ima daleko ozbiljnije posledice po ljudski život, i to na globalnom nivou. Istovremeno, činjenica da svet proizvodi dovoljno hrane za celu planetu, ali da milioni ljudi i dalje gladuju, govori u prilog tome da je strukturno nasilje ozbiljan globalni problem koji ne treba da bude zanemaren.

Međutim, u kontekstu merenja nasilja ne treba umanjiti značaj homicida koji se u dosadašnjim istraživanjima pokazao kao relevantna mera stepena nasilja zbog izraženih posledica i pogodnosti za beleženje.

Konkretni odgovor na pitanje da li je moguće izmeriti nasilje u jednom društvu može se sažeti u tvrdnju da za sada nije moguće precizno izmeriti stepen nasilja u društvima zbog svih navedenih problema, ali i dalje je moguće utvrditi indikativni ili orijentacioni stepen nasilja na osnovu grube procene. Međutim, i za takvu procenu potrebno je analizirati više indikatora koji bi uključivali direktno i strukturno nasilje, te uzeti u obzir društveno-kulturni kontekst. Na primer, indikator direktnog nasilja bi svakako bila stopa homicida koja se pokazala do sada kao najrelevantniji faktor, a indikator strukturnog nasilja mogao bi da bude prosečan životni vek koji je spominjan ranije u tekstu, stopa mortaliteta i morbiditeta, ali i indikatori vezani za stopu siromaštva i gladi. Bez takve analize, nepravедно je određena društva okarakterisati kao nasilna da ne bi zbog takvog etiketiranja snosila posledice međunarodne politike. Za kraj ostaje hipotetičko pitanje u globalnom kontekstu: Koje društvo je nasilnik, a koje žrtva?

REFERENCE

- Berman, E., & Hirschman, D. (2018). The sociology of quantification: Where are we now? *Contemporary Sociology*, 47(3), 257–266.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society, and culture*. London: SAGE Publications.
- Buvinic, M., & Morrison, A. (2011). *How is violence measured?* Inter-American Development Bank.
- Curtin, D., & Litke, R. (Eds.). (1999). *Institutional violence*. Amsterdam: Rodopi.
- Das, V., & Nandy, A. (1985). Violence, victimhood, and the language of silence. *Contributions to Indian Sociology*, 19(1), 177–195.
- Denzin, N. (1984). Toward a phenomenology of domestic, family violence. *The American Journal of Sociology*, 90(3), 483–513.
- Doorewaard, C. (2014). The dark figure of crime and its impact on the criminal justice system. *Acta Criminologica: African Journal of Criminology & Victimology*, 27(2).
- Durkheim, E. (1982). *The rules of sociological method* (Original work published 1895). New York: Free Press.
- Eisner, M. (2003). The long-term development of violence: Empirical findings and theoretical approaches to interpretation. In W. Heitmeyer & J. Hagan (Eds.), *International handbook of violence research* (pp. 41–67). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Espeland, W., & Stevens, M. (2008). A soci-

- ology of quantification. *European Journal of Sociology*, 49(3), 401–436.
- Fattah, E. (1997). The relativity of crime in time and space. In *Criminology: Past, present and future* (pp. 51–64). London: Palgrave Macmillan.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191.
- Galtung, J. (1990). Cultural violence. *Journal of Peace Research*, 27(3), 291–305.
- Galtung, J., & Höivik, T. (1971). Structural and direct violence: A note on operationalization. *Journal of Peace Research*, 8(1), 73–76.
- Gat, A. (2008). *War in human civilization*. New York: Oxford University Press.
- Gurr, T. R. (1981). Historical trends in violent crime: A critical review of the evidence. *Crime and Justice*, 3, 295–350.
- Gurr, T. R. (1989). Historical trends in violent crime: Europe and the United States. In T. R. Gurr (Ed.), *Violence in America: The history of crime* (pp. 21–54). Newbury Park: Sage Publications.
- Harris, G. (2019). Violence or nonviolence? A comparison of costs and effectiveness. In M. Hove & G. Harris (Eds.), *Infrastructures for peace in Sub-Saharan Africa* (pp. 37–52). Cham: Springer.
- Heitmeyer, W., & Hagan, J. (Eds.). (2003). *International handbook of violence research*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Imbusch, P. (2003). The concept of violence. In W. Heitmeyer & J. Hagan (Eds.), *International handbook of violence research* (pp. 13–40). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Innes, A., et al. (2024). Prevalence of physical violence against people in insecure migration status: A systematic review and meta-analysis. *PLoS One*, 19(3), e0300189.
- Jaitman, L., & Anauati, V. (2020). The dark figure of crime in Latin America and the Caribbean. *Journal of Economics, Race, and Policy*, 3, 76–95.
- Jung, D., & Cohen, D. (2020). *Lynching and local justice: Legitimacy and accountability in weak states*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kinyondo, A., & Pelizzo, R. (2018). Poor quality of data in Africa: What are the issues? *Politics and Policy*, 46, 851–877.
- Krivo, L., & Peterson, R. (1996). Extremely disadvantaged neighborhoods and urban crime. *Social Forces*, 75(2), 619–648.
- Lupu, Y., & Wallace, G. (2019). Violence, nonviolence, and the effects of international human rights law. *American Journal of Political Science*, 63, 411–426.
- McAlister, S., et al. (2021). Gender, violence and cultures of silence: Young women and paramilitary violence. *Journal of Youth Studies*, 25(8), 1148–1163.
- Merry, S. E. (2016). *The seductions of quantification: Measuring human rights, gender violence, and sex trafficking*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mišambled, R. (2015). *Istorija nasilja: Od*

kraja srednjeg veka do danas. Novi Sad: Akademaska knjiga.

Nussio, E., & Clayton, G. (2024). Introducing the lynching in Latin America (LYLA) dataset. *Journal of Peace Research*, 62(2), 479–496.

Odukogbe, A.-T., et al. (2017). Female genital mutilation/cutting in Africa. *Translational Andrology and Urology*, 6(2), 138–148.

Parker, R. J. (2017). *Killing the rainbow: Violence against LGBT*. RJ Parker Publishing, INC.

Pejković, K. (2023). *Evoluciona teorija nasilja: Ka konsilijentnom objašnjenju*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Pejković, K., & Lazić, M. (2024). Violence in the Western Balkans. *Social Studies*, 7(7), 55–79.

Pejković, K., & Nedeljković, M. (2024). Culture of honor and violence: A form of social control? In J. Petrović et al. (Eds.), *Regional development, identities, and democratic integration*. Niš: Faculty of Philosophy, Serbian Sociological Association.

Pinker, S. (2011). *The better angels of our nature: Why violence has declined*. New York: Penguin Group.

Scheff, T. (1994). *Bloody revenge: Emotion, nationalism and war*. Boulder: Westview Press.

Sharpe, J. (1983). *Crime in seventeenth-century England: A county study*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sharpe, J. (1984). *Crime in early modern England, 1550–1750*. London: Longman.

Sharpe, J. (1988). The history of crime in England c. 1300–1914. *British Journal of Criminology*, 28, 254–267.

Tilly, C. (1985). War making and state making as organized crime. In P. Evans, D. Rueschmeyer, & T. Skocpol (Eds.), *Bringing the state back in* (pp. 169–191). Cambridge: Cambridge University Press.

Trajtenberg, N., & Sanchez de Ribera, O. (2024). The dark figure of prison violence in Uruguay: An exploratory mixed-method study. In *The crime data handbook*. Bristol: Bristol University Press.

United Nations Chronicle. (n.d.). Losing 25,000 to hunger every day. <https://www.un.org/en/chronicle/article/losing-25000-hunger-every-day>

United Nations Office on Drugs and Crime. (n.d.). *Global study on homicide*. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/global-study-on-homicide.html>

Veber, M. (1976). *Privreda i društvo* (Original work published 1922). Beograd: Prosveta.

World Food Programme. (2021). World wealth: 9 million people die every year from hunger, WFP Chief tells Food System Summit. <https://www.wfp.org/news/world-wealth-9-million-people-die-every-year-hunger-wfp-chief-tells-food-system-summit>

World Health Organization. (n.d.). *Global status report on violence prevention*. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/

World Health Organization. (n.d.). The VPA approach. <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>

(UN)MEASURABILITY OF VIOLENCE: THE LIMITS OF QUANTIFYING VIOLENCE IN CONTEMPORARY SOCIETIES

Key words

Violence; quantification; limitations; structural violence; homicide rate.

Author:

Dr. Kristina Pejковић is a Research Associate at the Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia.

Correspondence

kristina.pejkovic@ff.uns.ac.rs

Field

Sociology

DOI

10.5937/politeia0-59581

Paper received on

18.06.2025

**Paper accepted for
publishing on**

18.11.2025

Summary

The central topic of this paper is to theoretically examine the issue of measuring violence in societies, with the aim of addressing the question whether violence in society can be measured at all. In line with this aim, the paper presents the fundamental challenges related to defining and classifying violence, as well as the established methods for measuring violence and their limitations. There is no single, universally accepted definition or typology of violence; they both depend on various cultural, ideological, and political factors. What all definitions share, however, is the recognition that violence results in different forms of injuries or the killings of individuals. A particularly controversial form of violence is the invisible, or structural violence, which—due to the scope of its consequences—should not be excluded from analyses attempting to assess levels of violence in societies, yet it often is. For this reason, the paper draws significantly on Galtung's theory of structural violence. The main premise of this paper is that measuring violence in a society cannot be done precisely, as significant limitations persist. Some of these include: (1) the general problem of quantifying social phenomena; (2) determining what should be considered as violence and what is relevant for measurement; (3) less visible forms of violence, such as structural violence and domestic violence; (4) limitations in the recording of violent incidents; and (5) spatial and temporal constraints. Accordingly, the goal of this paper is to encourage reflection on which indicators—beyond the commonly used ones, such as homicide rate—should be taken into account when assessing the level of violence within a society.

